

УДК 371.132 (043.3)

О. С. Кабанська

**СТИМУЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ОВОЛОДІННЯ ВМІННЯМИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ
ЯК УМОВА ЇХ УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ**

© Кабанська О. С., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-4775-1990>

У статті на основі аналізу наукової літератури і власного педагогічного досвіду автором доведено, що формування умінь педагогічного прогнозування вимагають застосування спеціальної технології, успішна реалізація якої залежить від позитивної мотивації студентів до оволодіння такими вміннями, яка, у свою чергу, потребує педагогічного стимулювання відповідної мотивації студентів. Автором розкрито особливості стимулювання професійної мотивації студентів педагогічних ВНЗ до оволодіння вміннями педагогічного прогнозування, а також представлено ефективні методи стимулювання професійної мотивації майбутніх учителів до оволодіння зазначеними вміннями.

Ключові слова: майбутній учитель, стимулювання, мотивація, вміння педагогічного прогнозування, формування, методи.

Кабанская О.С. Стимулирование мотивации будущих учителей до овладения умениями педагогического прогнозирования как условие их успешного формирования.

В статье на основе анализа научной литературы и собственного педагогического опыта автором доказано, что формирование умений педагогического прогнозирования требуют использования специальной технологии, успешная реализация которой зависит от позитивной мотивации студентов к овладению такими умениями, что, в свою очередь, обуславливает необходимость организации педагогического стимулирования соответствующей мотивации студентов. Автором раскрыты особенности стимулирования профессиональной мотивации студентов педагогических вузов к овладению умениями педагогического прогнозирования, а также представлены эффективные методы стимулирования профессиональной мотивации будущих учителей к овладению указанными умениями.

Ключевые слова: будущий учитель, стимулирование, мотивация, умения педагогического прогнозирования, формирование, методы.

Kabanska O.S. Stimulation of motivation of future teachers to acquire the skills of pedagogical prognostication as a condition of their successful formation.

On the basis of analysis of scientific literature was proven the features of professional motivation of students of pedagogical higher education establishments to acquire the skills of pedagogical prognostication. It was found that the skills of pedagogical prognostication provide getting anticipatory information about research process, a phenomenon of human characteristics in order to optimize solving educational problems and challenges for further development of each subject teacher interaction. The author proved that the formation of these skills require the use of special technology, the successful implementation of which depends on the positive motivation of students to acquire these skills, which in turn requires pedagogical stimulation of students' motivation. The article states that the terms of the success of pedagogical stimulation include: conducting of choice of certain incentives of appropriate modifications of targeted, relevant and age peculiarities level of professional preparation of students; students' transition team and the individual position of an object in a position to stimulate the subject of this process; appropriate to each stage of training in a particular pedagogical and social situation. The author gives effective methods of stimulating professional motivation of students. (promotion, competition, suggestion, creating the situation of success, educational support).

Key words: *future teacher, stimulation, motivation, skills of pedagogical prognostication, formation.*

Постановка проблеми. У динамічних умовах розвитку інноваційних процесів у системі освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема оволодіння майбутніми вчителями вміннями педагогічного прогнозування, адже педагогічне прогнозування як спеціально організований комплекс наукових досліджень, спрямований на отримання достовірної, випереджаючої інформації про розвиток та відповідність педагогічних об'єктів, дає можливість оптимізувати зміст, засоби, організаційні форми навчально-виховної діяльності.

На основі аналізу наукової літератури нами встановлено, що вищевказана проблема досліджується науковцями в таких основних напрямках: обґрунтування необхідності формулювання прогнозів у педагогічній діяльності (Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші), розкриття специфіки педагогічного прогнозування (Б. Гершунський, В. Загвязинський, І. Підласий, А. Присяжна, Л. Регуш та інші); здійснення прогнозування в управлінні педагогічними системами різного рівня (С. Боруха, Н. Шалімова, І. Слободчиков та інші); підхід до прогнозування як окремого компонента педагогічної діяльності (Ю. Бабанський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін,

О. Щербаков та інші), дослідження різних аспектів формування прогностичних умінь у студентів вищих педагогічних навчальних закладів (А. Захаров, Т. Димова, А. Родрігес та інші). Водночас, попри високу наукову значущість проведених досліджень, дійшли висновку, що спеціального розгляду потребують питання стимулювання мотивації студентів педагогічних спеціальностей до опанування вміннями педагогічного прогнозування, що, у свою чергу, вимагає здійснення відповідної діагностики.

Мета статті – розкрити особливості стимулювання професійної мотивації студентів педагогічних ВНЗ до оволодіння вміннями педагогічного прогнозування як умови їх успішного формування.

Основна частина. Як встановлено під час проведення дослідження, підвищення якості навчально-виховного процесу значною мірою залежить від сформованості в учителя вмінь педагогічного прогнозування. На підставі врахування різних точок зору вчених (А. Захаров, Л. Регулі, М. Севасюк та ін.) дійшли висновку, що *вміння педагогічного прогнозування* є розумовими діями, що забезпечують отримання випереджальної інформації про досліджуваний процес, явище, характеристики людини з метою оптимального вирішення поставлених навчально-виховних завдань і завдань подальшого розвитку кожного суб'єкта педагогічної взаємодії.

Ученими (С. Занюк, І. Зимня, Є. Ільїн, А. Лібіна, В. Ковальов, А. Маркова, Т. Матіс, О. Орлов, В. Семиченко, Г. Утенбергенава, П. Якобсон та ін.) доведено, що найвагомий вплив на діяльність і поведінку особистості здійснюють мотиви. Тому можна стверджувати, що необхідною передумовою успішного опанування майбутніми вчителями вміннями педагогічно прогнозування є наявність у них відповідної позитивної мотивації.

Як відомо, у широкому сенсі під мотивом розуміють сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які пов'язані із задоволенням певних потреб індивіда, зумовлюючи ступінь прояву та напрям її активності. Іншими словами, мотив є результатом відображення «опредмеченої потреби») [8].

Майже всі науковці погоджуються з тим фактом, що мотив є структурним елементом мотивації. Однак саме поняття «мотивація» трактується ними неоднозначно, використовуючись в наукових працях у декількох значеннях: 1) як наявність певної системи факторів, причин, що спонукають людину до активності, здійснення чи, навпаки, нездійснення

певних дій у визначених ситуаціях; 2) як усвідомлене використання системи спонукань, що активізують певні дії; 3) як процес розгортання певної системи спонукань у структурі відповідної діяльності; 4) як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини – її поведінки й діяльності [5; 13].

Мотивація в життєдіяльності людини виконує низку важливих функцій, а саме: 1) спонукальну; 2) енергетичну; 3) дозувальну; 4) регулятивну; 5) селективну; 6) коригувальну; 7) цілестворювальну; 8) смислостворювальну [13, с. 40, 41].

Мотивація студентів, спрямована на оволодіння ними вміннями педагогічного прогнозування, є складовою загальної професійної мотивації майбутніх учителів. Тому зазначена мотивація значною мірою значною мірою зумовлюються загальними професійними мотивами. Водночас мотивація оволодіння студентами вміннями педагогічного прогнозування має певну специфіку, що потребує спеціального розгляду.

У працях учених (Б. Бархаєв, А. Маркова, Т. Матіс, О. Орлов) відзначено, що мотиваційна сфера навчання особистості характеризується певними змістовими й динамічними параметрами. До перших із них відносяться такі:

- смислова наповненість (наявність особистісного сенсу) навчальної мотивації для самої людини, що значною мірою зумовлює наявність чи відсутність у неї особистої зацікавленості в успішних навчальних результатах і усвідомлення відповідності за них;
- дієвість мотивації як показник ступеня її впливу на перебіг навчального процесу та на поведінку загалом, що виявляється передусім в ініціативності й активності особи на заняттях;
- зрілість мотивів, що відображається у співвідношенні навчальних мотивів до інших спонукань, у переважанні навчальної мотивації над іншими проявами життєвої активності індивіда;
- самостійність виникнення й вияву мотивації, що забезпечує реалізацію навчальних дій без надмірного впливу з боку оточуючих людей;
- усвідомленість мотиву, що зумовлено усвідомленим ставленням до навчання, розумінням його механізму і засобів;
- широта охоплення навчальною мотивацією різних аспектів навчальної діяльності, що відбивається в диференціації її інтересів.

Крім змістових параметрів навчальної мотивації, що пов'язані із характером навчальної діяльності, вона характеризується ще й динамічними параметрами, які пов'язані з психофізіологічними особливостями особистості, типом її нервової діяльності. У світлі цього серед основних динамічних параметрів навчальної мотивації визначають насамперед такі: 1) сталість мотивів, що проявляється в регулярності вияву людиною навчальних інтересів та прагнень; 2) емоційне забарвлення, що виражається в позитивному чи негативному ставленні до навчання взагалі та до його окремих аспектів зокрема; 3) сила мотиву, що значною мірою визначає рівень складності поставлених завдань, на вирішення яких індивід хоче спрямовувати свої зусилля [1, с. 262, 263; 14, с. 15, 16].

На основі вивчення наукових праць з'ясовано, що потреби, позитивна професійна мотивація, у тому числі до оволодіння вміннями педагогічного прогнозування, у студентів зазвичай не виникають самі по собі. Так, за даними проведеного пілотажного дослідження, до якого було залучено 262 студента Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Харківської гуманітарно-педагогічної академії), достатній рівень сформованості мотивації студентів щодо оволодіння ними вміннями педагогічного прогнозування, який характеризується позитивно-активним ставленням до цієї складової професійної підготовки, зафіксовано лише для 16,2 % респондентів. При цьому усвідомлення того, що педагогічне прогнозування є важливим елементом їхньої професійної діяльності, виявили 32,4 % студентів

Це вимагає *цілеспрямованого педагогічного стимулювання мотивації студентів у процесі професійного навчання*, яке сприяє їхньому позитивно-активному ставленню до опанування професією в цілому і вміння педагогічного прогнозування зокрема.

На підставі аналізу наукових джерел дійшли висновку, що проблема педагогічного стимулювання вивчалася в таких напрямках: окремих методів виховання (Т. Ільїна, А. Кондратюк, В. Коротов, Б. Ліхачов) і самовиховання (А. Кочетов, Л. Рувинський), співвідношення матеріальних і моральних стимулів (К. Волков, А. Гордін, Є. Костяшкін, Ю. Фролов), виховні можливості окремих стимулів, таких як позитивний приклад (Г. Бойчук), суспільної думки,

престижу (А. Вайсберг, Ж. Завадська), педагогічної оцінки (В. Вершиніна, Н. Селезньов), перспективи (С. Каркліна, В. Ковалевський) та інші.

Педагогічне стимулювання приносить бажані наслідки, як доведено в працях вищевказаних авторів, якщо:

- проводиться цілеспрямований, відповідний віковим особливостям і рівню професійної готовності студентів відбір тих чи інших стимулів у відповідній їх модифікації;

- колектив студентів і особистість з позиції об'єкта стимулювання переходить в позицію суб'єкта цього процесу;

- ураховуються особливості кожного з етапів професійної підготовки в конкретній педагогічній і соціальній ситуації.

Опрацювання широкого кола наукових джерел, власний педагогічний досвід дали можливість виділити методи педагогічного стимулювання, які найбільшою мірою сприяють стимулюванню позитивно-активного ставлення студентів до оволодіння вміннями педагогічного прогнозування, до яких віднесли:

1. *Заохочення*. Суть цього методу полягає у вираженні суспільної позитивної оцінки поведінки і діяльності майбутніх фахівців, сприяє збудженню позитивних емоцій, вселяє впевненість, створює позитивний настрій, підвищує відповідальність студентів за результати навчання.

2. *Змагання* спрямовує прагнення майбутнього фахівця задовольнити природну потребу студента в суперництві й пріоритеті на виховання потрібних йому й суспільству якостей сприяє розвитку фізичних, моральних, естетичних якостей.

3. *Сугестія (навіювання)*. Ефективність цього методу зумовлюється опосередкованим впливом на усвідомлення студентом необхідності оволодіння вміннями педагогічного прогнозування через апеляцію до підсвідомості майбутніх фахівців, активізує діяльність студентів у процесі професійної підготовки.

4. *Створення ситуації успіху* дає можливість шляхом забезпечення різноманітних видів позитивних емоцій і переживань студентів створити сприятливий психологічний фон різних видів навчальної діяльності студентів, який характеризується доброзичливістю, взаєморозумінням, співробітництвом,

включає створення. Це, у свою чергу, сприяє якості професійного навчання в цілому і оволодінні вміннями педагогічного прогнозування.

5. *Педагогічна підтримка* як метод сумісного подолання перепон, які виникають у процесі професійної підготовки студентів, створює умови для наближення студента до досягнення бажаного результату. Розвивається суб'єктний потенціал майбутнього вчителя (його самосвідомість, самоорганізація, самовизначення).

Ефективне стимулювання потребує відповідної діагностики сформованості професійної мотивації студентів щодо оволодіння ними вмінь педагогічного прогнозування. Адже грамотно організована діагностика в педагогічній галузі дозволяє з'ясувати стан розвиненості відповідних властивостей цього об'єкта, визначити тенденції його розвитку та перетворення протягом упродовж певного періоду часу, вивчити реальні зміни, які відбулися під впливом тих чи інших педагогічних впливів, виявити недоліки в процесі навчання та шляхи їх усунення, розробити рекомендації щодо самовдосконалення відповідних професійних умінь тощо [15].

Під час організації стимулювання мотивації студентів, крім даних діагностики, слід урахувати вікові особливості студентства. Вік юнацтва вважається сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій індивіда як особистості. Так, саме в цей період в індивіда відбувається інтенсивне формування фахових і світоглядних якостей, соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією, становлення інтелекту й стабілізація рис характеру, розвиток професійних здібностей, а також перетворення мотивації й всієї системи ціннісних орієнтацій. Також в осіб студентського віку зростає роль абстрактного мислення, формуються вміння встановлювати сутнісні взаємозв'язки між різними об'єктами та сферами реальності. Навчання починає ними оцінюватися не тільки з позиції оволодіння професійною компетентністю, але й інших особистісних пріоритетів. Для студентів також характерно виявлення таких якостей, як цілеспрямованості, наполегливості, рішучості, відповідальності тощо [11, с. 45-46].

Безумовно, вищезазначені типові особливості осіб юнацького віку є сприятливими як для формування їх загальної навчальної мотивації, так і для розвитку саме тих мотивів, що забезпечують ефективне засвоєння ними вмінь

педагогічного прогнозування. Крім того, це полегшує реалізацію вимоги щодо забезпечення усвідомленого ставлення студентів до навчання, бо без цього неможливо забезпечити достатню розвиненість їх навчальних мотивів. На цей факт звертав увагу у своїх працях ще С. Рубінштейн [12].

Висновок. Уміння педагогічного прогнозування мають велике значення для професійної діяльності вчителя, оскільки забезпечують отримання вчителем випереджальної інформації про педагогічні процеси, явища, характеристики школяра з метою оптимального вирішення поставлених навчально-виховних завдань у цілому і завдань розвитку кожного суб'єкта педагогічної взаємодії. Формування вказаних умінь вимагають застосування спеціальної технології, успішна реалізація якої залежить від позитивної мотивації студентів до оволодіння такими вміннями, яка, у свою чергу, вимагає педагогічного стимулювання відповідної мотивації студентів. Ефективними методами стимулювання професійної мотивації студентів педагогічних ВНЗ до оволодіння вміннями педагогічного прогнозування є такі, як: заохочення, змагання, сугестія, створення ситуації успіху, педагогічна підтримка. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку є проблема підготовки викладачів педагогічних ВНЗ до здійснення стимулювання мотивації майбутніх учителів до оволодіння ними умінь педагогічного прогнозування.

Література

1. Бархаев Б. П. Педагогическая психология / Б. П. Бархаев. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с.
2. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать : кн. для учителя / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
3. Гершунский Б. С. Образовательно-педагогическая прогностика : теория, методология, практика : учеб пособие / Б. С. Гершунский. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 764 с.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. / И. А. Зимняя ; изд. второе, доп., исправ. и перераб. – М. : Университетская книга, Логос, 2007. – 384 с.
6. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2006. – 508 с.
7. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев. – М. : Педагогика, 1988. – 192 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. А. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
9. Либина А. В. Дифференциальная психология : на пересечении европейских, российских и американских традиций / А. В. Либина. – 2-е изд., перераб. – М. : Смысл; Per Se, 2000. – 549 с.
10. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
11. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підруч. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.
12. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – В 2-х т. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 1. – 488 с.
13. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность». Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
14. Утенбергенова Г. В. Влияние различной мотивации на прогнозирование учащимися результатов учебной деятельности / Г. В. Утенбергенова // Личность и прогнозирование. – 1985. – № 6 – С. 10-13.
15. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособ. / И. Ф. Харламов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 1990. – 576 с.